

MINISTERIE VAN LANDBOUW,
NATUURBEHEER EN VISSERIJ

Directie Natuurbeheer

N/2000/302

24 maart 2000

DE STAATSSECRETARIS VAN LANDBOUW, NATUURBEHEER EN VISSERIJ

Gelet op artikel 4, eerste en tweede lid, van richtlijn 79/409/EEG van de Raad van de Europese Gemeenschappen van 2 april 1979 inzake het behoud van de vogelstand (PbEG L 103);

Gelet op artikel 27, eerste lid¹, van de Natuurbeschermingswet 1998²;

BESLUIT:

Artikel 1

1. Als speciale beschermingszone in de zin van artikel 4, eerste en tweede lid, van de richtlijn 79/409/EEG van de Raad van de Europese Gemeenschappen van 2 april 1979 inzake het behoud van de vogelstand (PbEG L 103) wordt aangewezen:
het op de bij dit besluit behorende kaart aangegeven gebied, bekend onder de naam: **IJssel**.
2. De aanwijzing, bedoeld in het eerste lid, gaat tevens vergezeld van een nota van toelichting, welke deel uit maakt van dit besluit.

Artikel 2

Dit besluit treedt in werking met ingang van de tweede dag na de dagtekening van de Staatscourant waarin het wordt geplaatst.

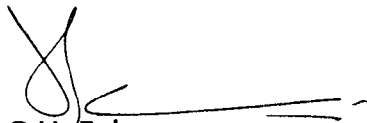
---

¹ Stb.1999, nr. 15: inwerkingtreding van art 27 en 28 Nb-wet

² Stb. 2000, nr. 109: inwerkingtreding art. 39 Nb-wet

Dit besluit zal, met uitzondering van de kaart en de nota van toelichting, met een toelichting in de Staatscourant worden geplaatst. De kaart en de nota van toelichting worden ter inzage gelegd in de bibliotheek van het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij te Den Haag en in het kantoor van de Directie Oost van het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, gevestigd in Deventer. Tervisielegging vindt tevens plaats in het provinciehuis van de provincie Gelderland te Arnhem en in het provinciehuis van de provincie Overijssel te Zwolle.

DE STAATSSECRETARIS VAN LANDBOUW, NATUURBEHEER
EN VISSERIJ

G.H. Faber

Een belanghebbende kan tegen dit besluit een met redenen omkleed bezwaarschrift indienen bij de Staatssecretaris van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij. Als een bezwaarschrift³ wordt ingediend, moet dit binnen 6 weken na bekendmaking van dit besluit in de Staatscourant worden gezonden aan het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, afdeling Rechtsbescherming, Postbus 20401, 2500 EK Den Haag.

---

³ Stb. 2000, nr. 109: inwerkingtreding art. 39 Nb-wet

25 april 2003

No. DN. 2002/1463

Directie Natuurbeheer

Gelet op artikel 4, eerste en tweede lid, van richtlijn 79/409/EEG van de Raad van de Europese Gemeenschappen van 2 april 1979 inzake het behoud van de vogelstand (PbEG L 103);

Gelet op artikel 27, eerste lid, van de Natuurbeschermingswet 1998;

BESLUIT:

Artikel 1

1. Als onderdeel van de speciale beschermingszone in de zin van artikel 4, eerste en tweede lid, van de richtlijn 79/409/EEG van de Raad van de Europese Gemeenschappen van 2 april 1979 inzake het behoud van de vogelstand (PbEG L 103) **IJssel**, zoals aangewezen bij besluit van 24 maart 2000 (N/2000/302, Staatscourant d.d. 31 maart 2000, nr. 65) wordt aangewezen:
het op de bij dit besluit behorende kaart aangegeven gebied, dat aansluit aan het op 24 maart 2000 aangewezen gebied IJssel. In zoverre wordt het besluit van 24 maart 2000 gewijzigd.
2. De aanwijzing, bedoeld in het eerste lid, gaat tevens vergezeld van een nota van toelichting, welke deel uit maakt van dit besluit. Deze nota van toelichting vervangt de nota van toelichting behorende bij het besluit tot aanwijzing van het gebied IJssel voornoemd.

Artikel 2

Dit besluit treedt in werking op de dag na bekendmaking in de Staatscourant.

Dit besluit zal, met uitzondering van de kaart en de nota van toelichting, met een toelichting in de Staatscourant worden geplaatst.

Het besluit, de kaart en de nota van toelichting worden gedurende zes weken ter inzage gelegd in de bibliotheek van het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij te 's-Gravenhage en op het kantoor van de directie Oost van het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, gevestigd in Deventer. Terinzagelegging vindt tevens plaats in de provinciehuizen van de provincie Gelderland te Arnhem en van de provincie Overijssel te Zwolle.

's-Gravenhage, 25 april 2003

DE MINISTER VAN LANDBOUW, NATUURBEHEER
EN VISSERIJ,

dr. C.P. Veerman

Een belanghebbende kan tegen dit besluit een met redenen omkleed bezwaarschrift indienen bij de Minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij. Als een bezwaarschrift wordt ingediend, moet dit binnen 6 weken na bekendmaking van dit besluit in de Staatscourant worden gezonden aan het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, afdeling Rechtsbescherming, Postbus 20401, 2500 EK Den Haag. Voor zover belanghebbenden tegen de aanwijzing op 24 maart van het gebied IJssel een bezwaarschrift hebben ingediend, waarop nog geen beslissing is genomen, wordt dit bezwaarschrift geacht mede te zijn gericht tegen het onderhavige besluit. Zij ontvangen hierover nader bericht.

Nota van toelichting, zoals gewijzigd bij besluit d.d. 25 april 2003, nr. N/2002/1463, bij de aanwijzing van IJssel als speciale beschermingszone in het kader van de richtlijn 79/409/EEG van de Raad van Europese Gemeenschappen van 2 april 1979 inzake het behoud van de vogelstand, hierna te noemen Vogelrichtlijn.

1. Inleiding.

Het als speciale beschermingszone (hierna: sbz) aangewezen gebied **IJssel** ligt in de provincies Gelderland en Overijssel en behoort tot het grondgebied van de gemeenten Arnhem, Rheden, Brummen, Voorst, Epe, Heerde, Hattem, Kampen, Westervoort, Angerlo, Doesburg, Steenderen, Zutphen, Gorsel, Deventer, Olst-Wijhe en Zwolle. Het gebied bestaat uit de uiterwaarden en beslaat een oppervlakte van circa 9285 ha. Ruim 1400 ha van de speciale beschermingszone IJssel heeft een formele natuurstatus (cq. in eigendom en beheer bij een terreinbeherende natuurbeschermingsorganisatie: Staatsbosbeheer circa 1310 ha, Vereniging Natuurmonumenten circa 50 ha en Het Geldersch Landschap ruim 40 ha).

Op grond van artikel 27 Natuurbeschermingswet 1998 is bij besluit van 24 maart 2000 het gebied IJssel aangewezen als speciale beschermingszone in de zin van artikel 4, eerste en tweede lid, van de Vogelrichtlijn.

Essentiële delen van het leefgebied van vogelsoorten als kuifeend, tafeleend, nonnetje, aalscholver, kleine zwaan, wilde zwaan, kolgans, grauwe gans, smient, grutto, wulp, pijlstaart en wintertaling zijn destijds bij de aanwijzing buiten de begrenzing gelaten. Op 24 maart 2000 is reeds aangegeven dat deze delen aan de begrenzing zouden worden toegevoegd.

Met onderhavig besluit wordt het gehele winterbed van dijk tot dijk, met uitzondering van het gedeelte van de rivier buiten de kribvakken en met uitzondering van enkele deelgebieden in het winterbed, aangewezen als speciale beschermingszone in de zin van artikel 4 eerste en tweede lid van de Vogelrichtlijn. In zoverre wordt het besluit van 24 maart 2000 (N/2000/302) gewijzigd.

In deze nota van toelichting zal achtereenvolgens worden ingegaan op de verplichtingen en criteria voor aanwijzing, de gebiedsbeschrijving en de begrenzing, de vogelkundige waarden, het beleid en beheer, andere gebruiksfuncties en de gevolgen van de aanwijzing.

2. Verplichtingen Vogelrichtlijn en criteria voor aanwijzing sbz's.

2.1 Algemene doelstelling van de richtlijn.

De Vogelrichtlijn verplicht de lidstaten van de Europese Unie de instandhouding te garanderen van alle natuurlijk in het wild levende vogelsoorten op het Europese grondgebied van de lidstaten waarop het Europese verdrag van toepassing is. In de overwegingen van de Vogelrichtlijn wordt vermeld dat een groot aantal in het wild levende vogelsoorten op het grondgebied van de Gemeenschap een achteruitgang van hun populatie vertoont. De Europese Gemeenschap beschouwde dit als een ernstige bedreiging voor het behoud van het natuurlijk milieu. De Vogelrichtlijn is ook tot stand gekomen omdat een deel van deze vogelsoorten trekvogels zijn en omdat dergelijke soorten een gemeenschappelijk erfgoed vormen en omdat de doeltreffende bescherming van de vogels een typisch grensoverschrijdend milieuvraagstuk is, dat een gemeenschappelijke verantwoordelijkheid vereist ¹.

---

¹ HvJ EG 11 juli 1996, Royal Society for the Protection of Birds, C-44/95, Jurispr. blz. I-3805, punt 23

2.2 Aanwijzing sbz's.

Artikel 4 van de Vogelrichtlijn bevat de verplichting tot het aanwijzen van sbz's. Deze worden aangewezen voor de zeldzame, kwetsbare of anderszins bedreigde soorten die zijn opgenomen in Bijlage I² (hierna: Bijlage I) van de Vogelrichtlijn. De lidstaten wijzen met name de naar aantal en oppervlakte voor de instandhouding van deze soorten "meest geschikte" gebieden aan als sbz (art. 4, eerste lid Vogelrichtlijn). Soortgelijke maatregelen moeten worden genomen ten aanzien van geregeld voorkomende trekvogels. Daarbij wordt rekening gehouden met de beschermingsbehoeften ten aanzien van hun broed-, rui- en overwinteringsgebieden en rustplaatsen in hun trekzones. Bijzondere aandacht wordt besteed aan de bescherming van watergebieden en in het bijzonder aan de watergebieden van internationale betekenis (art. 4, tweede lid Vogelrichtlijn).

2.3 Criteria voor aanwijzing sbz's.

Voor de selectie van gebieden zijn de volgende criteria gehanteerd.

Een gebied komt voor aanwijzing in aanmerking indien geregeld minstens 1% van een biogeografische populatie van een soort of ondersoort van een (trekkende) watervogel in het gebied aanwezig is en/of indien het gebied behoort tot één van de vijf belangrijkste gebieden in Nederland voor een vogelsoort van Bijlage I. Geselecteerd zijn de vijf gebieden met de hoogste gemiddelde aantallen van een Bijlage I-soort, tenzij in het desbetreffende gebied minder dan 1% van de Nederlandse broedpopulatie voorkomt en/of ook minder dan 0,1% van de biogeografische populatie. Aanvullend geldt een absolute ondergrens van twee broedparen of 5 individuen. Behalve voor een aantal zeer verspreid levende vogels wordt het gemiddelde aantal vogels berekend over een periode van tenminste drie jaren.

Aan terrestrische gebieden is de aanvullende voorwaarde gesteld, dat in het gebied een aaneengesloten natuurgebied van minstens 100 ha met een formele natuurstatus aanwezig dient te zijn (aangewezen onder de Natuurbeschermingswet en/of in eigendom/beheer bij Staatsbosbeheer, Vereniging Natuurmonumenten of een van de Provinciale Landschappen).

De toepassing van het 1% criterium is in overeenstemming met criterium 6 voor de bepaling van watergebieden van internationale betekenis zoals aanbevolen door de 7e Bijeenkomst van de Conferentie van Partijen aangesloten bij de Wetlands-Conventie³ (Rec. VII.11, San José 1999). Het begrip "geregeld minstens 1%" is als volgt gehanteerd: (a) het gemiddeld seizoenmaximum berekend over ten minste drie jaren bedraagt minstens de betreffende drempelwaarde, of (b) de drempelwaarde wordt in minstens twee van de drie jaren gehaald. In het tweede geval is bij beschikbaarheid van voldoende telgegevens uitgegaan van zes seizoenen.⁴

² Laatstelijk aangepast op 29 juli 1997, Richtlijn van de Commissie 97/49/EEG, Pb EG L 223, 13.8.97

³ Overeenkomst inzake watergebieden van internationale betekenis, in het bijzonder als verblijfplaats voor watervogels, ook bekend als Wetlands-Conventie (*Trb.* 1975, 84; zie ook *Trb.* 1996, 253) Rec. VII.11, San José 1999

⁴ Biogeografische populaties en 1%-drempelwaarden zijn door Wetlands International gepubliceerd in *Waterfowl Population Estimates* (2e editie, 1997) op verzoek van de 6e Bijeenkomst van de Conferentie van Partijen (Rec. VI.4, Brisbane 1996). De aangesloten partijen worden opgeroepen deze drempelwaarden te gebruiken bij de aanmelding van wetlands van internationale betekenis onder de Conventie (vgl. art. 4, lid 2 van de Vogelrichtlijn). Het betreft trekkende watervogels die merendeels (met name zwanen, ganzen, eenden, steltlopers, sterns) ook zijn opgenomen in Annex 2 van het Verdrag inzake het behoud van Afrikaans-Euraziatische trekkende watervogels (*Trb.* 1996, 285) onder de Conventie van Bonn.

De toepassing van het criterium van de vijf belangrijkste gebieden is ontleend aan het rapport "Inventory of important bird areas in the European Community", ook wel aangeduid als "IBA89" (Grimmet & Gammell 1989).

2.4 Begrenzing en soorten waarop de aanwijzingen betrekking hebben.

De grenzen van een sbz worden bepaald door het gebruik dat de aanwezige bijlage I-vogelsoorten, en/of trekkende watervogels, en/of overige trekkende vogels ervan maken, waarbij wordt uitgegaan van landschapsecologische eenheden en de biotoopeisen⁵ van de betreffende vogelsoorten.

Hierbij zijn de volgende beperkingen gehanteerd:

1. Voor vogelsoorten voorkomend op de bijlage I geldt dat geregeld tenminste 1% van de Nederlandse broedpopulatie aanwezig moet zijn.
2. Voor trekkende watervogels geldt dat geregeld tenminste 0,1% van de biogeografische populatie in het gebied aanwezig moet zijn.
3. Voor overige trekvogels geldt dat geregeld tenminste 1% van de Nederlandse broedpopulatie in een gebied aanwezig is en dat deze vogels voorts zijn aangemerkt als een Nederlandse Rode Lijst-soort. Het betreft 14 Rode Lijst-soorten die geconcentreerd in het totaal van de aangewezen en aan te wijzen sbz's voorkomen. Van deze soorten wordt minstens 25% van deze populaties in de sbz's beschermd.

3. Gebiedsbeschrijving, Aanduiding leefgebied en Begrenzing.

3.1 Gebiedsbeschrijving.

De IJssel is een noordelijke aftakking van de Rijn en voert water af naar het IJsselmeer. Op de oeverwallen werden in de twaalfde en dertiende eeuw dijken aangelegd. Daarna bleef de afzetting van zand en klei beperkt tot de uiterwaarden. Op meerdere plaatsen is de ophoging van de uiterwaard duidelijk aanwezig. De dikte van de afzetting is hier en daar meer dan 2,5 m. De huidige loop van de hoofdstroom is in de vorige eeuw vastgelegd.

Boven Westervoort wordt tot op dit moment zand gewonnen. De ontstane watergebieden worden daar gebruikt voor recreatie. In het deelgebied Havikerwaard komen veel overwinterende ganzen en zwanen voor. Het deelgebied Fraterwaard is een ganzengedoo gebied. Nabij Brummen (Cortenoever) en Gorsel (Ravenswaarden) liggen gebieden met een hoge landschappelijke waarde, die ook vogelkundig van belang zijn. Het water van de Rammelwaard is een belangrijke slaapplek voor ganzen, vooral Kolgans en diverse eendensoorten. Na Deventer wordt het winterbed over het algemeen smaller. Toch zijn de natuurgebieden Randerwaard, Hengforderwaarden, Duursche Waarden, Buitenwaarden, Engelse Werk, Zalkerbosch en Koppelwaard omvangrijk en vogelkundig van betekenis. Slaapplekken van ganzen en zwanen zijn hier: Olsterwaarden, Buitenwaarden van Wijhe, zandgaten bij Windesheim en het zandgat nabij Het Oever.

Het mondingsgebied behoort tot een van de weinige plekken in de grote rivieren met een soortenrijke waterplantenvegetatie. Het landschap langs de rivier bestaat uit een afwisseling van graslanden, open water, moerassen, meidoornhagen, bomenrijen, kleine ooboscomplexen en verspreide boerderijen met erfbeplanting. Hier en daar komen kleine bossen voor. Vooral op de dijken komen plaatselijk fraaie bloemrijke graslandvegetaties voor.

---

⁵ Biotoopbeschrijvingen zijn opgenomen in bijlage A van deze toelichting.

De IJssel verbindt belangrijke natuurgebieden met elkaar:

- de laagveenmoerassen van Noord-West Overijssel in het noorden.
- de Randmeren en het Ketelmeer met aansluiting op de IJsselmeer in het westen
- de natuurgebieden langs de rivieren, in de Gelderse Poort en bovenstrooms langs de Rijn in het zuiden.

3.2 Aanduiding leefgebied.

De IJssel is aangewezen als sbz onder de Vogelrichtlijn vanwege de aanwezigheid van open water, moerassen en graslanden in de uiterwaarden dat als geheel het leefgebied vormt van een aantal in artikel 4 van de Richtlijn bedoelde vogelsoorten. Het is een watergebied dat het leefgebied vormt van soorten van Bijlage I (art. 4.1) en tevens fungeert als broed-, rui-, overwinteringsgebied en/ of rustplaats in de trekzone van andere trekvogelsoorten (art. 4.2). De begrenzing van de sbz is zo gekozen dat een in landschapsecologisch en vogelkundig opzicht samenhangend geheel is ontstaan dat, in samenhang met sbz Gelderse Poort en sbz Ketelmeer en Vossemeer, voorziet in de beschermingsbehoefte met betrekking tot het voortbestaan en/ of voortplanten van bedoelde vogelsoorten.

3.3 Begrenzing.

Het gebied begint net ten zuiden van de verkeersbrug/spoorbrug Arnhem-Westervoort. Het omvat het gehele winterbed van dijk tot dijk, met uitzondering van het gedeelte van de rivier buiten de kribvakken en met uitzondering van enkele deelgebieden in het winterbed. De grens aan de landzijde ligt op de teen van de dijk aan de rivierzijde. Het bevaarbare deel van de rivier behoort niet tot het leefgebied van de vogelsoorten waarvoor IJssel is aangewezen. Daar waar kribben aanwezig zijn is de grens getrokken langs de koppen van de kribben.

Het gebied eindigt waar de IJssel uitloopt in het Ketelmeer, inclusief het oostelijk deel van het Keteleiland en de Ketelpolder. Hier begint de aangewezen sbz "Ketelmeer en Vossemeer".

De begrenzing van de sbz is aangegeven op de bij de aanwijzing behorende kaart.

Daarbij geldt het volgende:

Bestaande bebouwing (inclusief erven en tuinen) en verhardingen maken geen deel uit van de sbz. Ze maken geen deel uit van het leefgebied van de genoemde vogelsoorten. (Jacht)havens maken geen deel uit van de sbz. Bij (jacht)havens, die geheel binnen een sbz liggen, valt aan de waterzijde een zone van 100 meter, gemeten vanaf de havenmond c.q. de aanlegsteigers, ook buiten de begrenzing. Grenst een (jacht)haven aan de buitenzijde direct aan de sbz, dan is de zone van 100 meter ook buiten de begrenzing van de sbz gehouden.

4. Vogelkundige waarden

4.1 Kwalificerende soorten.

De zone IJssel kwalificeert als sbz onder de Vogelrichtlijn vanwege het voorkomen van drempeloverschrijdende aantallen van de kleine zwaan⁶, kolgans, smient, slobend, meerkoet en grutto die het gebied benutten als overwinteringsgebied en/ of rustplaats. Het gebied kwalificeert tevens omdat het behoort tot één van de vijf belangrijkste broedgebieden dan wel pleisterplaatsen voor kwartelkoning, wilde zwaan en kleine zwaan, reuzenster, ijsvogel in Nederland.

⁶ onderstreepte soorten zijn opgenomen in Bijlage I van de Richtlijn (artikel 4.1)

Soorten van Bijlage I waarvoor het gebied tot "een van de vijf belangrijkste" in Nederland behoort

Soort	Art. 4	Brv ^a	Totale populatie ^b	% in 5e ^c	% in SBZ ^d	Tel periode
wilde zwaan <i>Cygnus cygnus</i>	1	nee	40 000	0,1%	0,5%	1993-97
kleine zwaan <i>Cygnus columbianus</i>	1	nee	17 000	4,4%	5,1%	1993-95
kwartelkoning <i>Crex crex</i>	1	ja	100	3%	12%	1993-97
reuzenster <i>Sterna caspia</i>	1	nee	60	0,1%	0,1%	1993-97
ijsvogel <i>Alcedo atthis</i>	1	ja	190	1%	3%	1993-97

Soort van Bijlage I en een trekkende watervogelsoort waarvoor het gebied aan de 1%-drempel voldoet

Soort	Art. 4	Brv ^a	Biogeogr. Populatie ^e	1% Biopop ^f	% in SBZ ^g	Tel periode
kleine zwaan <i>Cygnus columbianus</i>	1	nee	W-Siberië/ NW-Europa	170	5,1%	1993-95
kolgans <i>Anser albifrons</i>	2	nee	NW-Siberië/NW-Europa	6 000	7,7%	1993-97
smient <i>Anas penelope</i>	2	nee	W-Siberië/ NW-Europa	12 500	1,5%	1993-97
slobeend <i>Anas clypeata</i>	2	nee	NW-/ Midden-Europa	400	1,3%	1993-97
meerkoet <i>Fulica atra</i>	2	nee	NW-Europa	15 000	1,0%	1995
grutto <i>Limosa limosa</i>	2	nee	W-Europa/ W-Afrika	3 500	1,2%	1994-95

(a) De kwalificatie betreft in het gebied broedende vogels (indien ingevuld met "ja") of niet-broedvogels ("nee")

(b) Omvang Nederlandse broedpopulatie (gemiddelde; in paren) of biogeografische populatie (niet-broedvogels)

(c) Aantal in het op vier na belangrijkste gebied (5e gebied) uitgedrukt als percentage van de landelijke broedpopulatie; biogeografische populatie (niet-broedvogels)

(d) Aantal in het onderhavige gebied uitgedrukt als percentage van de landelijke broedpopulatie of als percentage van de biogeografische populatie (niet-broedvogels)

(e) Biogeografische populatie waartoe de in Nederland pleisterende exemplaren van deze soort worden gerekend

(f) Drempelwaarde zijnde 1% van de betreffende biografische populatie (biografische populatie en drempelwaarde ontleend aan Rose & Scott 1997, Waterfowl Population Estimates – 2nd edition. Wetlands International, Wageningen)

(g) Aantal in het onderhavige gebied uitgedrukt als percentage van de biogeografische populatie

4.2 Andere belangrijke soorten.

Andere soorten van Bijlage I waarvoor het gebied van betekenis is, zijn porseleinhoen, zwarte stern (broedvogels); kleine zilverreiger, lepelaar, nonnetje, slechtvalk, visarend, (niet-broedvogels). Andere trekkende vogelsoorten waarvoor het gebied van betekenis is als broedgebied, ruigebied, overwinteringsgebied en/ of rustplaats: fuut, aalscholver, grauwe gans, krakeend, pijlstaart, wilde eend, wintertaling, tafeleend, kuifeend, grote zaagbek, scholekster, kievit, wulp, tureluur. De biotopen van deze vogels hebben mede de begrenzing van dit gebied bepaald.

4.3 Plaatselijke omstandigheden.

De droge en natte graslanden in de uiterwaarden vormen het voedselgebied voor overwinterende watervogels als kleine zwaan, wilde zwaan, kolgans en smient. Beide zwanen foerageren vooral tussen Zwolle en Olst, terwijl de Kolgans meer verspreid voorkomt (Zwolle-Deventer, nabij Zutphen, rond Doesburg). Het zwaartepunt van verspreiding van de smient ligt ook tussen Zwolle en Deventer (o.a. slaapplaatsen Engelse Werk, Ravenswaarden, Cortenoever, Olburgen). Deze soorten (evenals de overige zwemeenden en diverse steltlopers) prefereren plas-dras situaties die tijdens overstromingen op veel plaatsen in de uiterwaarden optreden. In de nazomer worden steltlopers aangetrokken door droogvallende slenken. Belangrijke slaapplaatsen van zwanen en ganzen zijn gelegen in de Lathumsche Waard, Valeplas, plassen ten zuiden van Olburgen, Cortenoever, Grindgat Rammelwaard, Buitenwaarden Wijhe en Zwolle-Kampen. De grauwe gans pleistert vooral tussen Wijhe en Deventer met een ruiplaats in de Hengforderwaarden. De overwinterende steltlopers Kievit en wulp komen verspreid in de drogere graslanden voor, hoewel de wulp vooral wordt aangetroffen tussen Windesheim en Ketelmeer (o.a. Hoenwaard, slaapplaatsen o.a. bij Windesheim en op het Engelse Werk). Visetende watervogels gebruiken zowel het zomerbed als plassen in de uiterwaarden als voedselgebied. Het nonnetje wordt vooral aangetroffen in plassen en kolken tussen Windesheim en Hengforden, terwijl een andere viseter, de fuut, vooral tussen Kampen en Zalk aanwezig is. Van de aalscholver bevinden zich broedkolonies in de Hengforderwaarden (Olst), Duurse Waarden (Wijhe) en Havikerwaard (Doesburg). Het voedselgebied van deze soort omvat het gehele gebied met slaapplaatsen in o.a. Hengforder Waarden, Duurse Waarden, Buitenwaarden Wijhe en De Zande. De reuzenster is in zijn voorkomen grotendeels beperkt tot het mondingsgebied hoewel ook voorbij Zwolle exemplaren zijn waargenomen. tafeleend, kuifeend en meerkoet hebben een ruime verspreiding binnen het gebied. Kuif- en tafeleend rusten overdag vooral op grote waterpartijen als zandwinplassen en kleiwinningen; 's nachts foerageren beide op driehoeksmossels op basaltstenen langs de oevers van de rivier. De aantallen eenden in het gebied nemen sterk toe als elders veel wateren zijn dichtgevroren. Pleisterende grutto's worden vooral aangetroffen tussen Kampen en Wijhe. Broedende moeras- en rietvogels zoals roerdomp, kwak, porseleinhoen en zwarte stern komen vooral voor in de in de uiterwaarden gelegen natuureservaten. Het aangewezen gebied is verder nog één van de weinige graslandgebieden van Nederland waar nog jaarlijks verspreid broedterritoria van de kwartelkoning worden vastgesteld.

4.4 Overige vogelsoorten

In het gebied komen verder nog de volgende broedvogels van Bijlage 1 onregelmatig of in relatief kleine aantallen voor: roerdomp, kwak, bruine kiekendief, kluut, visdief, blauwborst.

5. Beleid en beheer.

Beleid en beheer van de sbz IJssel zijn in het algemeen gericht op de instandhouding en ontwikkeling van de vogelkundige waarden van het gebied zoals beschreven in paragraaf 3 en 4. Dit betekent onder meer het volgende:

- **Ecologische Hoofdstructuur EHS.**
De zone IJssel maakt deel uit van de Ecologische Hoofdstructuur van Nederland zoals aangegeven in het Natuurbeleidsplan (1990). Het beleid in deze gebieden is gericht op het veiligstellen en vergroten van de bestaande natuurwaarden.
- In het **Structuurschema Groene Ruimte (SGR)** is het beleid m.b.t. de Ecologische Hoofdstructuur ruimtelijk verankerd. In het SGR is deze zone aangemerkt als

belangrijk gebied voor (kwetsbare) ganzensoorten en kleine en wilde zwaan en tevens als belangrijk weidevogelgebied.

De IJsseluiterwaarden staan aangeduid als:

- Kern- en natuurontwikkelingsgebied en waterrecreatiegebied (nevenschikkend)
- Gebied behoud en herstel bestaande landschapskwaliteit
- Zone te ontwikkelen nationaal Landschapspatroom (NLP)
- Belangrijk gebied voor kwetsbare ganzensoorten, kleine en/of wilde zwaan, voor overige ganzensoorten, en voor weidevogels
- Waterrecreatiegebied en oeverzone
- Onderdeel van het Basistoervaartmet (BRTN)
- Belangrijk water voor de binnenvisserij. met een reservoirfunctie voor vis.

- **Streekplannen.**

Streekplan Gelderland 1996.

De IJsselvallei is een gebied met een waardevol landschap en grote natuurwaarden. De IJssel is aangeduid als Landelijk gebied B. Hierin is natuur richtinggevend.

Omgevingsplan Overijssel 2000

Het gebied heeft de volgende aanduidingen:

- onderdeel van de Provinciale Ecologische Hoofdstructuur (PEHS).
- Landelijk Gebied II. Hierin is het hoofdaccent agrarische ontwikkeling met behoud en ontwikkeling van landschap en recreatie, met als accent mogelijkheden voor ontwikkeling van natuur en landschap.
- Landelijk gebied III. Hierin is het hoofdaccent landschap, natuur, rietteelt en bosontwikkeling. Het accent is landbouw en recreatief medegebruik.
- Landelijk gebied IV. Hierin is het hoofdaccent natuur, landschap en bosontwikkeling. Het accent luidt landbouwgebruik en recreatief medegebruik met inachtneming van de natuurkwaliteiten.
- Blauwe Recreatiehoofdstructuur. Vooral de routegebonden recreatie is van belang. De ontwikkeling van natuurtoerisme wordt voorgestaan.

- Het **Natuurgebiedsplan IJsseldelta** is voorlopig vastgesteld.

- **Nadere Uitwerking Rivierengebied.**

De NURG is een ontwikkelingsperspectief voor natuurontwikkeling en recreatie in het Rivierengebied en in het bijzonder in de uiterwaarden van de departementen LNV, VROM, V&W en de provincies Gelderland, Noord-Brabant, Overijssel en Utrecht. Het vertrekpunt vormde de Vierde Nota over de ruimtelijke Ordening. In studie zijn de volgende projecten: Keizer- en Stobbenwaard en Duursche Waarden II en Fortmond, Gelderdijkse Waard, Onderdijkse Waard en Ketelpolder. In fase van verkenning verkeert het project Engelse Werk (fase 2). Het project Vreugdenrijkerwaard is vrijwel afgerond.

- **Ruimte voor de rivier.**

In de beleidslijn "Ruimte voor de rivier" zijn maatregelen vastgesteld om de waterafvoer te verbeteren via de ruimtelijke ordening en inrichtingsprojecten. Uiterwaarden worden verlaagd en strangen en nevengeulen gegraven. Het areaal vochtige graslanden zal toenemen. Er is beperkt ruimte voor de ontwikkeling van ooibos en er zijn wat ruimere mogelijkheden voor ontwikkeling van moerassen en ruigten. In voorbereiking verkeert de PKB Ruimte voor de rivier.

- **Natuurbeschermingswet.**

Het staatsnatuurmonument IJssel-Uiterwaarden is aangewezen als staatsnatuurmonument onder de Natuurbeschermingswet (SN107, 1995) 495 ha.

- **Relatienota.**

Grote delen van de IJssel vallen onder de Relatienotagebieden (RBON) IJsseluiterwaarden-Overijssel en IJsseluiterwaarden-Gelderland. Het gaat zowel om beheers-, en reservaatgebieden als natuurontwikkelingsprojecten. Het provinciaal natuurgebiedsplan is in voorbereiding.

- **Beheer.**

In een aantal reservaatgebieden is het beheer afgestemd op het behoud van de aanwezige Kievitsbloem-graslanden en de (droge) stroomdalvegetaties. Voor de Vreugdijkerwaard is een natuurontwikkelingsproject in uitvoering (start 1999).

In het gebied liggen talrijke eigendommen van terreinbeherende organisaties, zoals Staatsbosbeheer, Vereniging Natuurmonumenten en Het Geldersch Landschap. Daarnaast zijn grote delen van het gebied in eigendom en gebruik van agrariërs en andere particulieren, waaronder landgoedeigenaren als Stichting IJsellandschap en Twickel.

Rijkswaterstaat pleegt regelmatig onderhoud aan de kribben en aan de riviervakken tussen de kribben, zodat deze hun rivierkundige functie kunnen behouden.

6. Andere gebruiksfuncties in het gebied.

6.1 Algemeen.

In het aangewezen gebied zijn diverse bestaande functies aanwezig, zoals landbouw, natuur, recreatie, militair gebruik, visserij en delfstoffenwinning. Voor deze functies geldt dat het huidig gebruik geen beletsel is voor de in het gebied aanwezige vogelkundige waarden en in principe kan worden voortgezet; daar waar beheer en regulier onderhoud worden uitgevoerd mede gericht op de instandhouding en ontwikkeling van vogelkundige waarden heeft dit beheer daaraan een positieve bijdrage geleverd (zie ook 7.2,II)

6.2 Gebruiksfuncties.

De hiernavolgende korte opsomming van de verschillende huidige gebruiksfuncties is louter beschrijvend van aard en heeft niet de opzet volledig en limitatief te zijn.

- *Waterhuishouding*

De IJssel heeft sterk wisselende waterstanden met minder dan 50 tot meer dan 150 inundatiedagen per jaar. Het peil wordt bepaald door de afvoerverdeling bij Pannerden (IJsselkop) en de stuw in de Neder-Rijn bij Driel. De IJssel ontvangt een negende deel van het water dat bij Lobith ons land binnen komt.

De waterkwaliteit van de rivier laat te wensen over, hoewel de concentraties zware metalen, PCB's en fosfaten sinds de jaren zeventig wel zijn gedaald. Er vinden binnen het gebied industriële lozingen plaats bij Deventer, Wijhe en Kampen. De waterbodems zijn vervuild.

Het toekomstig rivierkundig beheer kan worden uitgevoerd.

- *Waterwinning*

In het gebied Koppelerwaard zijn plannen in ontwikkeling voor drinkwaterwinning. Bij de inrichting zal natuurontwikkeling gekoppeld met infiltratie van oppervlaktewater worden toegepast.

- *Bebouwing*
De bewoning in het gebied concentreert zich in de binnendijks gelegen dorpen en steden. In de uiterwaarden liggen alleen verspreide bebouwing en het buurtschap Fortmond. In de uiterwaarden liggen een aantal steenfabrieken. Ten zuiden van Zwolle ligt de IJsselcentrale, die thans buiten gebruik is gesteld.
- *Infrastructuur*
In het Beheersplan voor de Rijkswateren 1992-1996 is de IJssel opgenomen als hoofdwater dat fungeert als hoofdvaarweg. Op de winterdijken liggen wegen en fietspaden. Hier en daar lopen kleinere (landbouw-)wegen het uiterwaardengebied in.
De A28, A1 en A12 kruisen met bruggen de IJssel. Er komt bovendien een brug over de rivier in de A50. De plannen voor deze brug zijn reeds vastgesteld. Regionale wegen kruisen de rivier met nog eens zeven bruggen. Vier bruggen maken onderdeel uit van het spoorwegnet. De Hanzelijn tussen Lelystad en Zwolle zal de IJssel tussen Hattem en Zwolle kruisen via een nieuw te bouwen hogere spoorbrug. Op negen plaatsen zijn er (voet)veren over de rivier.
Op termijn worden plannen ontwikkeld inzake verbreding van de aanwezige rijkswegen.
- *Delfstoffenwinning*
In het verleden is er in de uiterwaarden veel zand en klei gewonnen. In het deelgebied Rhederlaag wordt nog steeds zand gewonnen.
- *Militair gebruik*
In de Buitenwaarden ten noorden van Terwolde, bij De Zande en bij de Hengforterwaarden liggen oefenterreinen van de Genie.
- *Recreatie*
De recreatie concentreert zich rond de diverse dag- en verblijfsrecreatieterreinen. Een belangrijk centrum is het gebied Rhederlaag.
De natuurgerichte recreatie groeit nog steeds. Er is een uitgebreid wandel- en fietspadennet zowel op landelijk (LAW/LF) als regionaal en lokaal niveau.
- *Landbouw*
De uiterwaarden in agrarisch beheer zijn grotendeels in gebruik als maailand met voor- en nabeweiding. Vooral op de oeverwallen komen ook akkers voor (maïs, bieten).
- *Visserij*
In het gehele gebied oefenen vier bedrijven beroepsvisserij uit. De sportvisserij vindt plaats in het gehele gebied, zowel in de rivier zelf als in de naastliggende wateren.

- *Jacht*

De jacht wordt op grond van art. 46 lid 3, sub c, in een sbz niet geopend. Het is wel mogelijk om op basis van provinciaal beleid bepaalde vormen van schadebestrijding toe te passen.

7. Gevolgen van de aanwijzing als speciale beschermingszone.

7.1 Rechtsgevolgen in de Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn

Het aanwijzen van een gebied als sbz ter uitvoering van de Vogelrichtlijn heeft op grond van de Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn bepaalde rechtsgevolgen. De belangrijkste artikelen van de Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn zijn opgesomd in Bijlage B van deze nota van toelichting. In de hiernavolgende paragraaf volgt een korte uiteenzetting waarna telkens wordt aangegeven op welke wijze de Nederlandse regering invulling geeft aan de Europees rechtelijke eisen.

7.2 Korte beschrijving en doorwerking in het nationale rechtstelsel.

I. De Vogelrichtlijn schrijft voor alle onder de bescherming van de Vogelrichtlijn vallende vogelsoorten beschermende maatregelen voor.

De Nederlandse overheid geeft invulling aan de verplichting tot instandhouding van de sbz's door de wijze waarop zij met de belangen van vogels omgaat in de ruimtelijke ordening op rijks-, provinciaal en gemeentelijk niveau. Dit gebeurt door het toekennen van functies aan gebieden waar vogels hun leefgebied in hebben. Op rijksniveau is dat vastgelegd in de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) van het Structuurschema Groene Ruimte (1995). De in het kader van de Vogelrichtlijn aangewezen gebieden, liggen voor het overgrote deel binnen de grenzen van deze Ecologische Hoofdstructuur. In de EHS genieten de natuurwaarden een bijzondere bescherming, die in streek-, en bestemmingsplannen haar doorwerking dient te hebben.

Een aantal gebieden geniet bijzondere bescherming, doordat deze gebieden zijn aangewezen als beschermd natuurmonument of staatsnatuurmonument in de zin van de Natuurbeschermingswet. In deze gebieden kan met behulp van een beheersplan het beheer worden geregeld met de eigenaar. Bovendien zijn alle schadelijke handelingen vergunningplichtig, zodat op die wijze de voorgeschreven afweging van belangen kan plaatsvinden.

Voorts worden de leefgebieden van vogels beschermd door de wijze waarop in het beheer van bossen en andere natuurgebieden van natuurbeschermingsorganisaties en particulieren rekening wordt gehouden met vogels. Door het sluiten van overeenkomsten met landgebruikers wordt ook nog nestgelegenheid gegeven aan weidevogels en worden overwinterende ganzen en zwanen in de gelegenheid gesteld te foerageren op landbouwgrond.

De overige rechtsgevolgen zijn ontleend aan artikel 6, tweede, derde en vierde lid, van de Habitatrichtlijn, dat ook van toepassing is op de sbz Vogelrichtlijn (artikel 7 Habitatrichtlijn).

II. Artikel 6, tweede lid, van de Habitatrichtlijn stelt de verplichting passende maatregelen te treffen om te zorgen dat de kwaliteit van de leefgebieden van soorten in de sbz's niet verslechtert. Ook mogen er geen storende factoren optreden voor de

soorten waarvoor de sbz's zijn aangewezen voor zover die factoren - gelet op de doelstelling van de Vogelrichtlijn - een significant effect zouden kunnen hebben.

In de aangewezen sbz's zijn diverse bestaande functies aanwezig. Onder bestaand gebruik wordt in ieder geval verstaan het bestendig gebruik op het moment van aanwijzing of het gebruik gebaseerd op een van overheidswege genomen besluit of verkregen toestemming. Het bestaande gebruik moet tevens passen binnen de vigerende wet- en regelgeving. Bovendien kunnen in het kader van de Vogelrichtlijn bestaande activiteiten en intensivering van deze activiteiten, voorzover er geen sprake is van significante verstoring van de in het geding zijnde vogelkundige waarden in het desbetreffende gebied, nu en in de toekomst zonder problemen plaatsvinden. Deze besluitvorming over al of niet significante aantasting van vogelkundige waarden vindt plaats in daarvoor relevante wettelijke kaders.

Voor deze functies geldt dat het huidig gebruik geen beletsel is voor de in het gebied aanwezige vogelkundige waarden en daarom in principe kan worden voortgezet. Daar waar beheer en regulier onderhoud worden uitgevoerd mede gericht op de instandhouding en ontwikkeling van vogelkundige waarden, heeft dit beheer daaraan een positieve bijdrage geleverd. Een aanwijzing als sbz is derhalve nu geen reden om na aanwijzing anders tegen het zodanig gebruik aan te kijken.

Een en ander komt anders te liggen, indien op enig moment mocht blijken dat in (een deel van) de sbz toch een vorm van gebruik bestaat die significant nadelige effecten heeft op de op grond van de Vogelrichtlijn te beschermen vogelkundige waarden. In dat geval is de Nederlandse regering conform het gestelde in artikel 6, tweede lid, van de Habitatrichtlijn gehouden passende maatregelen te nemen.

III. Bij de overige rechtsgevolgen gaat het om procedureregels die moeten worden gehanteerd in het geval dat - in afwijking van de beschermingsvereisten van de vogels en de eisen die aan leefgebieden van vogels gesteld moeten worden - plannen of projecten worden ontwikkeld die mogelijk significante gevolgen hebben voor de sbz's. (artikel 6, derde en vierde lid, van de Habitatrichtlijn).

Het afwegingskader zoals verwoord in artikel 6 Habitatrichtlijn is in soortgelijke bewoordingen terug te vinden in de afwegformules die zijn opgenomen in de Planologische Kernbeslissing Structuurschema Groene Ruimte en de Planologische Kernbeslissing Waddenzee (Kamerstukken II 1992/93, 22605, nrs. 33 en 34) en werkt zo in de besluitvorming omtrent plannen en projecten door. Belangrijke wettelijke kaders daarvoor zijn onder andere de Wet op de Ruimtelijke Ordening en de Natuurbeschermingswet. Ter verdere ondersteuning wordt op korte termijn een Algemene Maatregel van Bestuur opgesteld waarmee genoemd afwegingskader wordt vastgelegd. Artikel 29 van de Natuurbeschermingswet 1998 biedt de mogelijkheid deze AMvB op te stellen. In de AMvB zal worden opgenomen dat besluitvorming over realisatie van plannen en projecten in Vogelrichtlijn- en Habitatrichtlijngebieden onderhevig is aan artikel 6, derde en vierde lid, van de Habitatrichtlijn.

Bijlage A.

Biotoopbeschrijvingen Vogelrichtlijnsoorten (Alterra Wageningen, 2000)

A.1 Specifieke voorwaarden kwalificerende soorten

De *wilde zwaan* is een wintergast in het noorden en het midden van het land waarvan de aantallen in strenge winters fors kunnen toenemen. De belangrijkste pleisterplaatsen zijn gelegen in het Lauwersmeergebied, IJsselmeerpolders, IJsselvallei en op andere plekken in het rivierengebied. De voedselgebieden bestaan zowel uit moerassen (o.a. lisdodde) als graslanden en akkers (in de Flevopolders is een duidelijke voorkeur vastgesteld voor koolzaad). De slaapplekken bestaan uit rustige, zoete of zoute wateren, zand- en modderbanken die op enkele tientallen kilometers van de voedselgebieden kunnen liggen.

De *kleine zwaan* is een wintergast van oktober tot april. De soort, die vroeger vooral foerageerde op fonteinkruidvelden langs de randen van het IJsselmeer, heeft zich in recente tijd tot een cultuurvolger ontwikkeld met een brede voedselkeuze. Wanneer (ondergedoken) fonteinkruidvelden als voedselbron uitgeput raken, wordt overgeschakeld op oogstresten (suikerbieten of aardappelen), grasland en akkerbouwgewassen (wintergranen). In de loop van de winter neemt grasland in belang toe. Tijdens de wintermaanden zijn de pleisterplaatsen vooral gelegen in Lauwersmeer, IJsselmeergebied, Deltagebied en het rivierengebied. De verspreiding over Nederland is behalve van het voedselaanbod, ook afhankelijk van de aard van de winter. In milde winters verblijft kleine zwaan meestal rond de Randmeren, maar bij strenge vorst verplaatsen zij zich vaak naar het Deltagebied. Het rivierengebied wordt vooral bij hoge rivierstand veel gebruikt en vooral als dat samenvalt met strenge vorst nemen de aantallen hier toe. De slaapplekken bestaan uit open zoete of zoute wateren of zand- en modderbanken tot op enkele tientallen kilometers van de voedselgebieden.

De *kolgans* is een wintergast, die pas in november in Nederland arriveert en dan voornamelijk in Zuidwest-Friesland verblijft. Maximum aantallen worden in januari waargenomen. Ook dan ligt het zwaartepunt in Friesland, en daarnaast vormen o.a. Noordwest-Overijssel, de IJssel, de Gelderse Poort en de Alblasserwaard belangrijke pleisterplaatsen. Het overgrote deel foerageert op grasland en daarnaast op akkerland (wintergraan, bieten, aardappelen, koolzaad en stoppelvelden). In de kleigebieden in Zeeland en Flevoland neemt het belang van gras en wintergranen in de loop van het seizoen toe ten koste van oogstresten, die meestal snel worden ondergeploegd. Als slaapplekken worden ofwel de foerageergebieden, of allerlei wateren (zoet of zout), en zand- en modderbanken gebruikt, die op enkele tientallen kilometers van de foerageergebieden kunnen liggen.

De *smient* verblijft vooral van oktober tot maart in ons land; met name in zachte winters zijn er grote aantallen aanwezig. Verreweg de meeste houden zich op in de kuststrook en in natte veenweidegebieden van Noord-Holland en Friesland; daarnaast in de polders van Zuid-Holland en Utrecht, rond het IJssel- en Markermeer en langs de grote rivieren. In de loop van het winterseizoen verplaatsen de voedselgebieden zich van de kust naar natte graslanden; het belang van binnendijkse terreinen en het rivierengebied neemt dan toe. In strenge winters verblijft het merendeel in het Deltagebied. Overdag wordt gebruik gemaakt van open water om te rusten; de rustplaatsen liggen tot op enkele kilometers van de voedselgebieden.

De *slobeend* is gebonden aan zoet of zout water. In de nazomer komen grote aantallen voor in het IJsselmeergebied en Zuidelijk Flevoland en wat later ook in het Lauwersmeer, het Delta- en rivierengebied. 's Winters en vooral in strenge winters beperkt het voorkomen zich grotendeels tot het westen en zuidwesten van Nederland, vooral in Noord- en Zuid-Holland, het Deltagebied en het westelijke rivierengebied. In zachte winters zijn het oostelijke rivierengebied, zuidelijk Flevoland en Friesland eveneens van belang. Slobeenden foerageren al zwemmend op dierlijk en plantaardig plankton, dat ze met hun speciaal gebouwde snavel uit het water filteren.

De *kwartelkoning* broedt bij voorkeur in redelijk open terreinen met een kruidenrijke vegetatie, zoals uiterwaarden van rivieren en stroomdalen. Echter ook extensief beheerd gras- of akkerland, veenweidegebieden en incidenteel rietvelden, grienden, bosaanplantingen en boomgaarden behoren tot de broedbiotoop van de Kwartelkoning. Het voedsel bestaat voornamelijk uit insecten en andere ongewervelde dieren. Het voorkomen in Nederland is tegenwoordig grotendeels beperkt tot het Gelderse rivierengebied en de provincies Friesland en Groningen.

De *meerkoet* heeft in de winter een voorkeur voor waterrijke gebieden. De soort gebruikt vooral grote open, zoete dan wel zoute wateren, en daarnaast allerlei wateren, verspreid over het hele land. Ook in het stedelijk gebied, in stadsparken, grachten en vijvers worden regelmatig meerkoeten waargenomen. Van augustus tot september verblijven grote concentraties in het Lauwersmeer, het IJsselmeergebied en het Deltagebied. Van november tot maart zijn vooral het rivierengebied, het Deltagebied, de randen van het IJsselmeergebied, allerlei wateren in Noord- en Zuid-Holland en enkele Friese meren van belang. Bij strenge vorst verschuift het zwaartepunt naar het zuiden en neemt het belang van het Deltagebied en het rivierengebied toe. De slaappleaatsen bestaan uit rustige, open wateren en de oevers van allerlei wateren. Meerkoeten foerageren voornamelijk op plantaardig materiaal en schelpdieren, in het water of op de oevers, maar ook op akker- en grasland.

De *grutto* heeft buiten de broedtijd een voorkeur voor vochtige gebieden, zoals zoetwaterslikken, vochtige graslanden, uiterwaarden, hoogveen- en natte heidegebieden, zandwinplassen, opgespoten terreinen, vloeivelden en kwelders. De ondersoort *islandica* heeft daarbij een voorkeur voor de slikkige, brakke gebieden langs de kust (vooral het Waddengebied), terwijl de ondersoort *limosa* de vochtige gebieden in het binnenland prefereert. Voor en na de broedtijd zijn de belangrijke slaap- en pleisterplaatsen gelegen in de lage delen van Nederland en in mindere mate op de hogere zandgronden. Vooral in het IJsselmeergebied, Friesland, het Lauwersmeer, Groningen, Drenthe, West-Overijssel, het rivierengebied, de Zaanstreek, het Zuid-Hollands-Utrechts veengebied en Midden-Brabant bevinden zich belangrijke pleister- en slaappleaatsen. In de wintermaanden verblijft een beperkt aantal grutto's langs Westerschelde in Zeeland. In Nederland foerageren grutto's buiten de broedtijd hoofdzakelijk op graslanden en in getijdengebieden, op insecten, insectenlarven en wormen die in de bodem leven, en hebben daarom een voorkeur voor redelijk zachte bodems. De slaappleaatsen worden gekenmerkt door de aanwezigheid van ondiep water en liggen soms op enkele tientallen kilometers verwijderd van de voedselgebieden.

Sinds het begin van de jaren zeventig maakt een klein aantal *reuzensterns* tijdens de trek gebruik van enkele open, zandige gebieden in het IJsselmeergebied om te slapen. Vooral de Steile Bank vormt een belangrijke en vaste slaappleaats. Daarnaast wordt de soort ook elders in het IJsselmeergebied, in het Waddengebied, langs de Noordzeekust, in het rivierengebied en op opsputterreinen in het binnenland

waargenomen. Hoewel de soort niet strikt gebonden is aan zoet water, foerageren de reuzensterms die overdag op de Steile Bank slapen, waarschijnlijk allemaal op vis in het IJsselmeer.

De *ijsvogel* is een viseter, die gebonden is aan stilstaand of langzaam stromend zoet water met steile oevers waarin de nesten worden uitgegraven, zoals langs beken, kleine rivieren, kanalen, vaarten, grachten, vijvers, plassen en afgravingen. Vooral oevers met bomen en uitkijkposten in de vorm van overhangende takken of riet en bij voorkeur helder water. Het foerageergebied kan zich uitstrekken tot op enkele kilometers van het nest. De dichtheid is het hoogst in het oosten en het zuiden van het land. Ijsvogels zijn zeer gevoelig voor strenge vorst en na strenge winters is het voorkomen beperkt tot het zuiden van het land, maar de soort verspreidt zich na enkele zachte winters weer over geheel Nederland.

A.2 Specifieke voorwaarden andere soorten met belangrijke aantallen.

Na het broedseizoen concentreren *futen* zich op de grotere zoete of zoute wateren om te ruien. Vooral het IJsselmeer en in veel mindere mate het Deltagebied en de Waddenzee zijn belangrijke ruigebieden. Tijdens de rui verliezen futen hun vliegvermogen waardoor ze extra gevoelig zijn voor verstoring. Overdag en midden in de nacht rusten ze dicht bij de oevers, terwijl ze in de vroege morgen en de namiddag op meer open water foerageren. Na de ruiperiode worden vooral het IJsselmeergebied, de grote rivieren en het Deltagebied gebruikt, terwijl de aanwezigheid op de hoge zandgronden laag is. Bij strenge vorst ligt het zwaartepunt van de verspreiding in het Deltagebied, langs de rivieren en langs de Noordzeekust. Voor het broedseizoen verzamelen futen zich eveneens in grote groepen in de grote wateren. Het voedsel van de fuut bestaat hoofdzakelijk uit vis en aquatische insecten.

De in Nederland broedende ondersoort van de *aalscholver* (*sinensis*) broedt vooral in bomen (vooral wilgen, elzen en populieren) en andere verticale landschapselementen in de buurt van visrijke wateren in het binnenland en langs de kust, maar ook grondnesten komen voor. Vooral het IJsselmeergebied vormt een belangrijk broedgebied. Daarnaast zijn er belangrijke kolonies in Zuid-Holland en Overijssel en verschillende kleinere kolonies verspreid over het land. aalscholvers zijn viseters die vaak in grote groepen en tot op grote afstand van de kolonie (tot 60 km) foerageren. In het najaar zijn vooral het Wadden-, het IJsselmeer- en het Deltagebied van belang als slaap- dan wel foerageergebied. Tijdens de winter maakt de soort gebruik van zeer uiteenlopende rustgebieden, zoals zandbanken, rotsen, platgeslagen rietvelden, bomen, palen, strekdammen en menselijke constructies zoals huizen, schepen, boeien en hoogspanningsmasten. Vooral het in het IJsselmeergebied, langs de grote rivieren, in het Deltagebied en in de Biesbosch verblijven 's winters grote aantallen.

De *kleine zilverreiger* heeft een voorkeur voor ondiepe meren, rivieren, plassen en poelen, of zoute en brakke wateren, doorgaans met weinig begroeiing. Het voedsel van de kleine zilverreiger bestaat voornamelijk uit vis, amfibieën en insecten, die al wadend door het ondiepe water worden gevangen. Waarnemingen zijn vooral afkomstig uit het Delta-, Wadden-, IJsselmeer- en rivierengebied.

De *lepelaar* heeft een voorkeur voor dynamische milieus op de overgang tussen zoet en zout. In het voorjaar bestaat het voedsel uit zoetwaterprooien (o.a. stekelbaars), die worden gezocht in ondiepe poldersloten, ondiepe platen en oeverzones van grote meren en moerassen. In het getijdengebied wordt in het late voorjaar en in de zomer veel gefoerageerd op zoutwaterprooien (o.a. garnaal). Het voedselgebied strekt zich uit tot op 40 km van de broedkolonie. In de nazomer verzamelen lepelaars zich in grote

wateren met een gunstig voedselaanbod en veilige rustplaatsen, zoals Lauwersmeer, Oostvaardersplassen, Waddengebied en Deltagebied.

De *grauwe gans* is in Nederland zowel broedvogel als wintergast. Aan het eind van het voorjaar verzamelen zich grote concentraties van ruiende grauwe ganzen in de Oostvaardersplassen in Zuidelijk Flevoland, waar ze vooral foerageren op riet, terwijl vlak ervoor en vlak erna ook veel op gras wordt gefoerageerd. Daarnaast kunnen op verschillende plaatsen in Nederland concentratie ruiende vogels worden aangetroffen, vooral in de Gelderse Poort, op de Ventjagersplaten en op de Maasplassen. De eerste trekkers concentreren zich in augustus vooral in de grootschalige landbouwgebieden, zoals het Lauwersmeer en de Flevopolders, waar vooral op stoppelvelden wordt gefoerageerd. De grootste aantallen worden in oktober/ november gezien met belangrijke concentraties in Lauwersmeer, Zuidwest-Friesland, IJsseldelta, Zuidelijk Flevoland en noordelijke Delta, waar voornamelijk op stoppelvelden en oogstresten van suikerbieten wordt gefoerageerd. In november vindt massale trek plaats, maar langs de Westerschelde blijven grote aantallen overwinteren. Hier wordt voornamelijk gefoerageerd op ondergrondse knollen of worteldelen van zeebies, zeeaster, riet of lisdodde, maar ook wel op grasland en kwelders. De slaappleaatsen bevinden zich tot op enkele tientallen kilometers van de foerageergebieden, op zoet of zout water, zand- en modderbanken.

De *krakeend* komt voor op allerlei zoete of zoute wateren. In augustus bevinden de belangrijkste pleisterplaatsen zich in Friesland, de Flevopolders, de Biesbosch, de infiltratiegebieden in de duinen en langs de randen van het IJsselmeergebied. In de winter zijn vooral het IJsselmeergebied, de noordelijke Delta en het benedenrivierengebied van belang en daarnaast allerlei wateren in Utrecht, Noord- en Zuid-Holland en Friesland. In de loop van de winter worden de noordelijke gebieden en in strenge winters ook het IJsselmeer- en rivierengebied grotendeels verlaten. Op de hogere zandgronden en in het heuvelland van Zuid-Limburg is de soort schaars. Krakeenden zijn planteneters, die foerageren langs de oevers van de wateren (o.a. op wieren op basaltblokken) waar ze verblijven.

De *wilde eend* heeft een brede voedselkeuze en komt in allerlei biotopen en verspreid over heel Nederland voor. Ze hebben een voorkeur voor waterrijke gebieden met voldoende dekking. Ze schuwen de nabijheid van de mens niet en zijn ook in het stedelijke gebied, in vijvers en grachten talrijk (veelal in gezelschap van tamme vogels). In juli en augustus komen grote concentraties ruiende vogels vooral voor in de Oostvaardersplassen, de Biesbosch, de Dollard en het Deltagebied. In september en oktober verblijven in het Deltagebied, het IJsselmeergebied en de Waddenzee grote aantallen wilde eenden en in november nemen ook in het rivierengebied de aantallen sterk toe. In tegenstelling tot veel andere eendensoorten is de verspreiding van de wilde eend nauwelijks afhankelijk van vorst. Wilde eenden foerageren in en rond de pleisterplaatsen, maar ook foerageervluchten van enkele tientallen kilometers naar geschikte agrarische gebieden (zowel akkerland als grasland) zijn niet ongewoon.

De winterbiotoop van de *pijlstaart* beperkt zich hoofdzakelijk tot de kustgebieden. Ze komen in het najaar en de winter veel voor op kwelders, slikken, zandplaten en akkerland (gemaaide graanvelden), terwijl ze in het voorjaar een voorkeur hebben voor ondiepe zoetwaterplassen en drassige graslanden. In het najaar beperkt de verspreiding zich grotendeels tot het Waddengebied, waarna ook de meer zuidelijke gebieden zoals Flevoland en uiteindelijk het Deltagebied worden gebruikt. In de winter verblijven de grootste aantallen in het Wadden- en Deltagebied en kleinere aantallen in het IJsselmeergebied en langs de grote rivieren. In strenge winters neemt het belang

van het Deltagebied sterk toe. In het voorjaar kan de aanwezigheid op de ondergelopen uiterwaarden in het rivierengebied sterk toenemen.

De biotoop van de *wintertaling* bestaat uit allerlei ondiepe, zowel zoete als zoute wateren. Tijdens en direct na de broedtijd concentreren wintertalingen zich in de Biesbosch, de Dollard en zuidelijk Flevoland om te ruien. In augustus nemen de aantallen vooral in het Waddengebied, het Lauwersmeer, de Dollard en in zuidelijk Flevoland sterk toe. 's Winters en vooral bij koud weer is de verspreiding grotendeels beperkt tot het zuiden en het zuidwesten van het land, hoewel in milde winters ook in en rond het IJsselmeer, in het Lauwersmeer, de Dollard, Overijssel en Noord-Holland belangrijke aantallen voorkomen. Vooral het rivierengebied en het Deltagebied nemen bij strenge vorst sterk in belang toe. In het voorjaar verschuift het zwaartepunt weer naar het noorden. Wintertalingen foerageren voornamelijk op zaden in en rond de wateren waar ze verblijven.

De *tafeleend* heeft een sterke voorkeur voor zoet water, waar vooral 's nachts tot op enkele meters diep wordt gefoerageerd op ondergedoken waterplanten en ongewervelde dieren. Vooral grote open wateren hebben de voorkeur. In juli concentreren zich grote groepen op het IJsselmeer om te ruien. Na de rui concentreert de soort zich ook op andere grote, zoete wateren zoals het Haringvliet en later ook het rivierengebied. 's Winters is vooral het IJsselmeergebied van belang; alleen tijdens strenge vorst verlaten vele dit gebied. Daarnaast zijn het rivierengebied en verschillende wateren in Noord- en Zuid-Holland, Friesland en op de hogere zandgronden van belang voor de overwintering. De dagrustplaatsen bevinden zich op rustige wateren, vaak in de luwte van dijken tot op vele kilometers van de foerageergebieden.

De *kuiifeend* prefereert zoete, niet al te diepe wateren. Open zee en zout water wordt gemedan, maar in de brakke wateren in het Deltagebied komt de soort wel voor, mits er niet te veel golfslag is. De soort zoekt overwegend 's nachts naar voedsel, waarbij tot op enkele meters diepte wordt gefoerageerd op ongewervelde dieren en in mindere mate op plantenmateriaal. Van juli tot september bevinden zich vooral langs de randen van het IJssel- en Markermeer grote groepen om te ruien. Vanaf oktober nemen de aantallen in het Haringvliet, het Hollands Diep, de Biesbosch, langs de grote rivieren en op verschillende plassen in het westen van het land sterk toe. 's Winters bevindt het merendeel zich in het IJsselmeergebied en daarnaast in het Deltagebied, het rivierengebied en andere wateren. Bij strenge vorst wijken vele uit van het IJsselmeergebied naar het Delta- en rivierengebied. De dagrustplaatsen kunnen zich tot op vele kilometers (gemiddeld 3-5 km en maximaal 15 km) van de foerageergebieden bevinden en bestaan uit rustige, redelijk windstille wateren.

Het *nonnetje* is een wintergast en viseter, die afhankelijk is van visrijke zoete of zoute wateren. Vooral het Markermeer en in mindere mate het zuidelijk deel van IJsselmeer zijn belangrijk. Bij strenge vorst verblijven grote aantallen langs de grote rivieren en in het Deltagebied. Elders in het land komen kleinere aantallen voor op verschillende meren, plassen en vennen, beken en kanalen. De nachtelijke slaapplekken bestaan uit ongestoorde, beschutte wateren, zoals de Oostvaardersplassen, het Kinselmeer en de Gouwzee.

De *grote zaagbek* is een viseter en wintergast, die is gebonden aan grote zoete of zoute wateren. Het IJsselmeer en het aangrenzende deel van de Waddenzee zijn verreweg de belangrijkste overwinteringsgebieden. Daarnaast komt de soort ook voor in het rivierengebied, het Deltagebied, de Biesbosch, op de Noordzee, en in

verschillende zoete wateren in het binnenland. Vooral bij strenge vorst schuift het zwaartepunt van de verspreiding naar het zuiden op en neemt het belang van het rivierengebied en het Deltagebied toe.

De *visarend* is een viseter, die gebonden is aan open watergebieden (vooral zoete wateren) met voldoende aanbod aan vis. De belangrijkste pleisterplaatsen liggen in het IJsselmeergebied, het Friese merengebied, het Utrechts plassenengebied en langs de grote rivieren. Maar ook elders bij allerlei zoete wateren worden regelmatig visarenden gezien.

De *slechtvalk* jaagt vooral op vogels die in de vlucht worden gevangen. Als overwinteringsgebied prefereert de soort daarom open landschappen met voldoende prooiaanbod en uitkijkposten, zoals open wateren en agrarische gebieden. Vooral in het Waddengebied, het Deltagebied, langs de Hollandse kust en het IJsselmeergebied worden veel slechtvalken gezien. Maar ook langs de grote rivieren en bij plassen met veel waterwild, zoals in de Zaanstreek wordt de soort veel gezien. Minder talrijk, maar geen uitzondering, is de soort in de hogere delen van Nederland, waar ze vooral voorkomen in heidegebieden en hoogveengebieden. Hier bestaat het voedsel vooral uit houtduiven die gevangen worden boven agrarische gebieden.

Het *porseleinhoen* prefereert natte en moerassige terreinen, zoals hoogvenen, natte graslanden, zoetwatermoerassen, geïnundeerde uiterwaarden, en verlandingszones van kleiputten, met langdurig plas-dras staande gras-, russen- of zeggenvetatie in liefst open landschap met ondiep, voedselrijk water. De soort broedt ook wel in rietmoerassen en dichtbegroeide oevers van grachten en sloten. Het broedvoorkomen in Nederland beperkt zich grotendeels tot de laag- en hoogveenmoerassen, het rivierengebied en het IJsselmeergebied.

De *scholekster* overwintert voornamelijk in kustgebieden met een rijk aanbod aan schelpdieren (met name kokkels en mossels). Vooral in het Wadden- en het Deltagebied concentreren zich na het broedseizoen grote aantallen om te ruïen en om te overwinteren. In veel mindere mate wordt de Hollandse kust en binnenlandse gebieden gebruikt om te overwinteren. In de getijdengebieden wordt tijdens laag water gefoerageerd op schelpdieren. Bij uitzonderlijke omstandigheden in de Waddenzee worden de binnenlandse graslanden grenzend aan de kustgebieden veel gebruikt als foerageergebied. De gezamenlijke rustplaatsen liggen in de buurt van de foerageergebieden en bestaan uit rustige, open gebieden, zoals stranden, zandbanken, kwelders, dijken, graslanden en akkers.

Buiten het broedseizoen bestaat de biotoop van de *kievit* uit open terreinen met een niet al te hoge begroeiing; vooral grasland geniet de voorkeur. De soort wordt meteen na de broedtijd in grote groepen gezien in het oostelijk rivierengebied en wat later ook op graslanden (en soms ook akkerlanden) in West- en Noord-Nederland, maar is ook in Oost- en West-Nederland algemeen.

De *wulp* heeft buiten het broedseizoen voorkeur voor kustgebieden. Vooral in de het Wadden- en Deltagebied komen grote aantallen voor, waar ze tijdens laagwater foerageren op drooggevallen platen en modderbanken. Tijdens hoog water maken ze gebruik van gemeenschappelijke rustplaatsen, die gelegen zijn op aangrenzende kwelders, grasachtige gebieden en ook op open, zandige gebieden. Delta- en Waddengebied zijn tevens belangrijke ruigebieden.

Buiten het broedseizoen houdt de *tureluur* zich hoofdzakelijk op in de kustmilieus, in rustige, vochtige en open gebieden. Hier wordt gevoerageerd op ongewervelde dieren, zoals wormen, kleine kreeftachtigen en schelpdieren. Tijdens de trek concentreren zich grote aantallen in het Wadden- en Deltagebied, welke gebieden tevens dienst doen als ruiplaatsen. Ook tijdens de winter zijn dit de belangrijkste gebieden. Daarnaast verblijven kleinere aantallen langs de Noordzeekust, in het IJsselmeergebied, in Noord- en Zuid-Holland en langs de rivieren. Als rustplaats gebruiken tureluurs rustige open gebieden, zoals stranden, kwelders en zand- en modderbanken.

De *zwarte stern* is tijdens het broedseizoen gebonden aan zoet water. De broedbiotoop bestaat vooral uit zoetwatermoerassen, vennen, uiterwaarden, plassen en sloten, en oevers van meren en langzaam stromende rivieren. Van belang is de aanwezigheid van drijvende waterplanten waarop de nesten worden gebouwd. Bij afwezigheid van geschikte waterplanten worden in veel gebieden ook speciaal voor dit doel uitgelegde vlotjes of andere drijvende materialen als nestgelegenheid gebruikt. Plaatselijk nestelt de soort ook in slootkanten van graslanden en op drooggevallen modderplaten. Zwarte sterns foerageren veel op insecten en andere ongewervelde dieren. Naast het aanbod van voldoende insecten is de aanwezigheid van visrijk water binnen een straal van 5 km van het nest van belang, omdat vissen een noodzakelijke aanvulling op het dieet vormen. Tegenwoordig broedt de soort voornamelijk in laagveenmoerassen, laagveengraslanden en moerassen in rivierkleigebieden. Daarnaast komen er nog kleine aantallen voor in vennen en hoogvenen in Drenthe en Noord-Brabant.

Bijlage B.

Relevante artikelen uit de Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn.

* Vogelrichtlijn

Artikel 3

1 . Met inachtneming van de in artikel 2 genoemde eisen nemen de Lidstaten alle nodige maatregelen om voor alle in artikel 1 bedoelde vogelsoorten een voldoende gevarieerdheid van leefgebieden en een voldoende omvang ervan te beschermen, in stand te houden of te herstellen.

2 . Voor de bescherming, de instandhouding en het herstel van biotopen en leefgebieden worden in de eerste plaats de volgende maatregelen getroffen:

- a) instelling van beschermingszones;
- b) onderhoud en ruimtelijke ordening overeenkomstig de ecologische eisen van leefgebieden binnen en buiten de beschermingszones;
- c) herstel of weer aanleggen van vernietigde biotopen;
- d) aanleg van biotopen.

Artikel 4

1 . Voor de leefgebieden van de in bijlage I vermelde soorten worden speciale beschermingsmaatregelen getroffen, opdat deze soorten daar waar zij nu voorkomen, kunnen voortbestaan en zich kunnen voortplanten.

In dat verband wordt gelet op:

- a) soorten die dreigen uit te sterven;
- b) soorten die gevoelig zijn voor bepaalde wijzigingen van het leefgebied;
- c) soorten die als zeldzaam worden beschouwd omdat hun populatie zwak is of omdat zij slechts plaatselijk voorkomen;
- d) andere soorten die vanwege de specifieke kenmerken van hun leefgebied speciale aandacht verdienen.

Bij de beoordeling wordt rekening gehouden met de tendensen en de schommelingen van het populatiepeil.

De Lidstaten wijzen met name de naar aantal en oppervlakte voor de instandhouding van deze soorten meest geschikte gebieden als sbz's aan, waarbij rekening wordt gehouden met de bescherming die deze soorten in de geografische zee- en landzone waar deze richtlijn van toepassing is, behoeven.

2 . De Lidstaten nemen soortgelijke maatregelen ten aanzien van de niet in bijlage I genoemde en geregeld voorkomende trekvogels, waarbij rekening wordt gehouden met de behoeften van het gebied van bescherming in de geografische zee- en landzone waar deze richtlijn van toepassing is, ten aanzien van hun broed-, rui- en overwinteringsgebieden en rustplaatsen in hun trekzones. Met het oog hierop besteden de Lidstaten zelf bijzondere aandacht aan de bescherming van watergebieden en in het bijzonder aan de watergebieden van internationale betekenis.

* Habitatrictlijn

Artikel 6

2. De Lidstaten treffen passende maatregelen om ervoor te zorgen dat de kwaliteit van de natuurlijke habitats en de habitats van soorten in de sbz's niet verslechtert en er geen storende factoren optreden voor de soorten waarvoor de zones zijn aangewezen voor zover die factoren, gelet op de doelstellingen van deze richtlijn een significant effect zouden kunnen hebben.

3. Voor elk plan of project dat niet direct verband houdt met of nodig is voor het beheer van het gebied, maar afzonderlijk of in combinatie met andere plannen of projecten significante gevolgen kan hebben voor zo'n gebied, wordt een passende beoordeling gemaakt van de gevolgen voor het gebied, rekening houdend met de instandhoudingdoelstellingen van dat gebied. Gelet op de conclusies van de beoordeling van de gevolgen voor het gebied en onder voorbehoud van het bepaalde in lid 4, geven de bevoegde nationale instanties slechts toestemming voor dat plan of project nadat zij de zekerheid hebben verkregen dat het de natuurlijke kenmerken van het betrokken gebied niet zal aantasten en nadat zij in voorkomend geval inspraakmogelijkheden hebben geboden.

4. Indien een plan of project, ondanks negatieve conclusies van de beoordeling van de gevolgen voor het gebied, bij ontstentenis van alternatieve oplossingen, om dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard, toch moet worden gerealiseerd, neemt de Lidstaat alle nodige compenserende maatregelen om te waarborgen dat de algehele samenhang van Natura 2000 bewaard blijft. De Lidstaat stelt de Commissie op de hoogte van de genomen compenserende maatregelen.

Wanneer het betrokken gebied een gebied met een prioritair type natuurlijke habitat en/of een prioritaire soort is, kunnen alleen argumenten die verband houden met de menselijke gezondheid, de openbare veiligheid of met voor het milieu wezenlijke gunstige effecten dan wel, na advies van de Commissie, andere dwingende redenen van groot openbaar belang worden aangevoerd.

Artikel 7

De uit artikel 6, leden 2, 3 en 4, voortvloeiende verplichtingen komen in de plaats van de verplichtingen die voortvloeien uit artikel 4, lid 4, eerste zin, van Richtlijn 79/409/EEG, voor wat betreft de sbz's die overeenkomstig artikel 4, lid 1, van die richtlijn zijn aangewezen of bij analogie overeenkomstig artikel 4, lid 2, van die richtlijn zijn erkend, zulks vanaf de datum van toepassing van de onderhavige richtlijn, dan wel vanaf de datum van de aanwijzing of erkenning door een Lidstaat overeenkomstig Richtlijn 79/409/EEG, indien deze datum later valt.